

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה חמישית: גליון יד | שבת קודש פרשת ויגש | ד טבת ה'תשפ"ה

עלה תפילה

ביטול תפילה בציבור
לצורך מצוות אשתו

ע"פ ספר תפילה בציבור בהלכה מאת הרה"ג ר' שלום צבי גרינפעלד שליט"א

ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד (מו, כט).

כתב רש"י שיעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע. ומקשין העולם, מדוע לא קרא יוסף ק"ש. והחתם סופר תירץ, שלא היה שם מנין ויוסף הזה ס"ל דק"ש ותפילה עם הציבור עדיף.

והנה יש לדון במי שבדרך כלל אין לאשתו פנאי להתפלל תפילת שחרית, והעצה היחידה שתוכל להתפלל שחרית היא אם יישאר הבעל בבית בבקר ויטפל בילדים, האם יש לו להתפלל ביחיד כדי שתוכל אשתו להתפלל שחרית ולא תבטל מצות תפילה. דקיימ"ל כהרמב"ן (עין שו"ע או"ח סימן קו ומשנ"ב שם ודלא כמש"כ המג"א שם ס"ק ב ללמוד זכות על המקילים) שחייבת האשה להתפלל מדינא ממש. ואם התפילה בציבור רק מעלה בעלמא ואילו חובת האשה להתפלל היא דין גמור, יש מקום גדול לחיבו להישאר בבית כדי שתוכל להתפלל.

והנה יש לדון אם חובת הטיפול בילדים מוטלת על האשה או על שניהם [ענין יבמות (סג, א) שמבואר שזה מצותה וכן בעירובין (ק, ב) שזה מקללות האשה ועי' מהרש"א. וראה מש"כ היעב"ץ (מגילה כג, ב)]. ולהצד שחובת טיפול בילדים מוטל על האיש והאשה בשווה, נראה שכן חובתו לישאר בבית כדי שתוכל להתפלל. אך להצד שהטיפול בילדים מוטלת על האשה, לא עדיף לענין חובת תפילה מאדם זר, שנחלקו הפוסקים אם יש להיבטל מתפילה בציבור כדי לזכות יחיד אחר במצוה. וכן יש לצרף דעת התורת חיים (סופר, סימן צ ס"ק יב) שמתיר לבטל תפילה בציבור עבור מצוה כל דהו [ויצוין שלכאורה יש מנהג העולם שלא להימנע מתפילה בציבור עבור תפילת אשתו, שהרי בימים נוראים מצוי שהבעל נשאר בביה"כ כל היום ועי"ז אין אשתו יכולה להתפלל].

והנה בספר אבני ישפה (פרק ו אות י) כתב דבתענית ציבור מי שמוטל בילדים ואם לא יעזור לאשתו לא תוכל להתענות, פשיטא שיתפלל הבעל ביחיד כדי לאפשר לאשתו להתענות, שהרי התענית לאשתו חובה גמורה היא.

ואם נאמר שהטיפול בילדים מוטל על שניהם בשוה, א"ש שבכה"ג חייב עד להיטפל בהם כדי שתוכל להתענות. אך אם אינו מחוייב לטפל בילדים, לכאורה מהיכ"ת שמוטל על הבעל לעשות כל טעדיק כדי שתוכל להתענות שיתבטל מתפילה בציבור עבור זה, ואטו יש להסתובב בעיר כדי לעזור לכל אנשי העיר להתענות ולהיבטל מתפילה בציבור.

וגם להצד שהטיפול בילדים מוטל על שניהם, יתכן שיש לחלק בין יוה"כ לשאר תעניות כגון עשרה בטבת, דבשאר תעניות שאם תגיע האשה לגדר חולה ותיפטר מלהתענות, הגדר הוא משום שעל החולה 'לא גזרו', ויתכן שאינו מחוייב להשתדל שלא תיכנס לגדר 'לא גזרו', משא"כ ביוה"כ שלעולם היא בת חיובא, אלא דאם יהיה חשש פיקוח נפש דוחין התענית, פשיטא שמוטל עליו למנוע דחיית התענית כיון שבאמת חייבת בה [ובכנון דא יש לצדד דאף אם אין הטיפול מוטל עליו חייב לעשות כן וגם אדם מן השוק היה חייב בזה, ועיין].

עלה שבועה

לפרוש משבועת אמת

ע"פ דברי הרב שמואל אינזעל שליט"א

מתוך קונטרס פתח נדרים על מסכת נדרים ושבועות
מאת כולל זכרון יעקב יצחק בנשיאות הרה"ג ר' ישראל מנחם גולדברג שליט"א
נערך ע"י הרב שרגא פייוול צענזער שליט"א והרב מנחם טנדלר שליט"א

וידעו הגוים כי אני ה' (יחזקאל לז, כח - הפטרת ויגש).

בשורת חתם סופר (חור"מ סימן צ) ביאר, דמה שאנו נוהגין לפרוש משבועה אפילו כשהיא אמת, הוא משום שלא יבוא לידי שבועת שקר בפעם אחרת מתוך הרגלו לישבע. אמנם ציין שם לדברי חובות הלכות (שער האהבה פרק ו) שכתב טעם אחר, שאין ראוי להשתמש בשם ה' לדברי חול עי"ש.

והנה כתיב בישעיה (מה, כג) "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון", והיינו דהנביא מתנבא שלעתיד לבוא בימות המשיח תכרע כל ברך ותשבע כל לשון של הגוים להקב"ה. ועיין ברד"ק שם שביאר המקרא כפשוטו וז"ל, ובשמו ישבעו באמת, [וכן משמע באבן עזרא]. אבל במצודות דוד שם כתב וז"ל, לי תשבע כל לשון לקבל אותי לאלוה ולהאמין בי. ובמהר"י קרא שם כתב וז"ל, כדאי שתכרע כל ברך תשבע כל לשון לפנות אליו לעבדו עכ"ל. ומשמע מהמצודות ומהר"י קרא, שאין כוונת הפסוק שהגוים ישבעו בשמו של ה' כמו שפירש הרד"ק, אלא כוונת הפסוק שיקבלו את ה' לאלקים.

ויש לבאר מחלוקתם, שהמהר"י קרא והמצודות סוברים כהחובות הלכות שאין ראוי להשתמש בשם ה' לדברי חול, וטעם זה שייך גם בימות המשיח, ולכן לא פירשו כפשוטו שהגוים ישבעו בשמו של הקב"ה. אבל הרד"ק סובר כהחתם סופר, שהטעם שאין נשבעין אפילו כשהוא אמת הוא רק כדי שלא יבוא לידי שבועת שקר בפעם אחרת מתוך הרגלו לישבע, וממילא לימות המשיח שיתקיים הפסוק "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט), אין חשש שיבואו לידי שבועת שקר.

והנה בפרשת עקב (דברים י, כ) כתיב "את ה' אלקיך תירא ואתו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע", ופירש רש"י וז"ל, את ה' אלקיך תירא ותעבוד לו ותדבק בו, ולאחר שיהיה בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע עכ"ל.

ולפי מה שביארנו יש לבאר היטב דברי רש"י, שכשהיה ת"ח שיש לו יראת שמים אז אין חשש שיבוא לידי שבועת שקר, וזהו את ה' אלקיך תירא, אלא שיש חסרון אחר מצד שאין ראוי להשתמש בשם ה' לדברים של חול, ועל זה בא הפסוק לומר שאם הוא עובד את ה' ודבוק בו, אזי כל מעשיו החומריים נעשים לדברים של קדושה, וכמו שכתב המסילת ישירים (פרק כו) בביאור מדת הקדושה "והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות עניני קדושה ממש", עי"ש. וממילא אתי שפיר כוונת הפסוק, שאם את ה' אלהיך תירא ועי"ז אין חשש שתבוא לידי שבועת שקר, וגם תהיה עובד ה' ודבוק בו שאז כל דברי החולין שלך יהיו דברים קדושים, ממילא אין שבועתך נחשבת נחשבות בשם ה' לדברי חול, ואז בשמו תשבע. וזו כוונת רש"י אם יש לך כל המדות הללו אז ובשמו תשבע ודו"ק.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת
ט' שעות (להתחלת סעודה)	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א וגר"ז	שקיעת החמה
2:22	4:44	8:57/9:40	4:45
מנחה קטנה (איסור מלאכה)	זמן קר"ש (לערבית ולפני הסעודה)	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א וגר"ז	ע"ב דקות
2:46	5:24	9:58/10:27	5:57
הדלקת נרות (18 דקות)	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	חצות (סעודת שבת להב"ח)	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות
4:26	6:01-7:01	12:02	6:12

ב'עלה ליטא' בגליון הקודם דן הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א האם בליטא נהגו כדברי הגליא מסכת, שראש הבית מדליק בעצמו לכל בני הבית, כדעת הרמב"ם. אציין בזה לספר 'במחיצת רבינו' (הגרי" קמנצקי זצ"ל, עמוד פז), וז"ל, וכשמגיעה הבת לגיל ז' או ח' מחויב האב לקנות נר חנוכה בעבורה. ומה שהרבה לא נוהגים כן, הוא משום שהם אינם מקיימים את המצוה כמהדרין מן המהדרין שמדליקין נר לכל אחד ואחד מבני הבית, אבל מי שרוצה לקיים את המצוה כמהדרין מן המהדרין צריך לקנות נר בעד בנותיו גם כן, עכ"ל. ושמעתי שגם בבית הגר"ש קמנצקי שליט"א הוא לבדו הדליק, ולא בניו.

יצחק פסטר

נהניתי מאוד [גליון מקץ-חנוכה] ממה שהארכתם לברר אם המנהג בליטא היה כדברי הגליא מסכת, שעורר על מה שאנו נוהגים שכל אחד מדליק ומברך כהרמ"א, ומאחר שכבר הדליק בעה"ב קרוב להיות ברכה לבטלה, ומביא שם לדייק מחיבור של ר' אלכסנדר זיסקינד הוורוויץ, שהשמיט בזכרונותיו את הדלקת הקטנים.

והנה נתפרסם בשם הרב אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה) שנראה לו שלא כדיון עושיין הקטנים להדליק עם ברכה, ושלא לצאת בהדלקת אביהם, משום שיסוד מצות חינוך הוא לחנך הקטן לעשות בשלימות שאילו הוה גדול היה יוצא בזה, וכיון שמעשה הדלקת קטן לאו כלום הוא, טוב היה שלא לעשות המהדרין מן המהדרין ולהניח עיקר מצות נר איש וביתו ולסמוך על הדלקת אביו. ובשלמא מצוות שבגופו כברכת המזון ואכילת מצה וקריאת שמע וכדומה שאי אפשר לקיימם ע"י אחרים, י"ל כך תיקנו מצות חינוך לעשותם ע"י מעשה קטן, אבל כשאפשר לקיימם בשלימות למה לא יעשה כן. [וציינו שם שכן הוא בשו"ת הצפנת פענח ובכלי חמדה פר' קרח (ז-ח)]. והביאו שם שבכל שנה היה הגריש"א חוזר על דברים אלו, אבל חרד היה לשנות מהמנהג שהקטנים כן מדליקין, ואף שברור לו שדינא הכי, גדול כח המנהג.

וא"כ אולי מה שהיה נתפשט בערי ליטא שהקטנים לא הדליקו, משום שמהדרין היו לעשות המצווה כדת וכדין לכתחילה, שיהא מצוה גמורה של גדול וכהוראת אותו זקן, ואדרבה הם עשו כדיון, וסמכו על הדלקת אביהם.

אבל מה שיש להעיר שקשה להולמו, שהמנהג בליטא ובעוד מקומות שלא הדליקו הקטנים עד שהיו בני טו', ואינו מובן איזה שיעור הוא זה, גם אם פטרו קטנים משום חינוך מאיזה טעם, אבל למה פטרו בני יג' שהם בני חיובא לכל דבר.

בברכת התורה, *אלף אונץ*

יישר כח להרב שמעון שימאנאוויטש שבא לחזק מנהגי ליטא שנשתכחו בהמשך הזמן. וכמי שלמד בישיבת טלו שיקאגו, יודע אני חשיבות המנהגים הקדושים אצל בני ליטא שוה לחשיבותם אצל בני החסידים.

ורציתי להעיר איזה הערות על המאמר של הרב שימאנאוויטש. מה שכתב בשם הספר גליא מסכת (אין הספר תחת ידי) שהרמ"א דלא כמאן, הרי הרמ"א בדרכי משה (סימן תרע"א ס"ק א, בשם מהר"א מפראג) כבר עמד על קושיא זו, ויישב שתוס' שכתבו שבעל הבית ידליק לכולם, איירו ע"פ עיקר הדין שמדליקים בטפח הסמוך לפתח, ולכן לא שייך שכל אחד ידליק במקום מיוחד, אך בזמן מהר"א מפראג והרמ"א שנהגו להדליק בתוך הבית, שפיר יכול כל אחד להדליק במקום בפני עצמו, שיהא ניכר כמה ימים יצאו מחנוכה. וי"ל לפ"ז דאינו מסתבר לומר שהבעה"ב ידליק כמה הדלקות לכל אחד במקום מיוחד, שאז אין זה הדלקה אחת, ומוטב שכל אחד ידליק לעצמו. הרי לך מקור הרמ"א לענ"ד.

גם מה שכתב בנוגע מנהג טלו, שיש שמועה מוטעת שמקור המנהג הוא מהשריפה שהיתה בקליבלאנד, לא זה שמעתי אלא שמקור המנהג הוא מהשריפה שהיתה בטלו בליטא שנגרמה באמת מריבוי הנרות של הבחורים.

ויש להעיר עוד, שאודות השאלה האם גם בני הבית הדליקו או אם הדליקו רק מגיל מסויים, קשה לקבוע

הדבר להיות מנהג, שלכאורה הסיבה הפשוטה לזה היא מחמת חוסר ממון הרי כמה יראים ושלמים הדליקו בנרות של שעה מטעם זה. חוץ מזה שבדרך כלל אין להביא ראיה מעיר אחת על חברתה, שכמה פעמים נשתנה המנהג מאיזור אחד לחבירו, וכמה פעמים אפילו מעיר אחת לעיר סמוכה לה.

יישר כח, *למנוח יצחק אטלא*

בספר נפש הרב (עמ' רכו) כתב בשם הגרי"ד סולובייצ'יק, שאע"פ שכתבו הפוסקים שאשתו אינה מדלקת מפני שהיא כגופו, מ"מ מן הנכון שאף הנשים הנשואות ידליקו לעצמן. ונראה לי שמסתבר שכך נהגו אביו הגר"מ וסבו הגר"ח. וראה מש"כ הרה"ג ר' מרדכי יצחק וויליג שליט"א בספר עם מרדכי (עמ' קב) ביישוב השגת הגליא מסכת על הרמ"א.

יצחק רייז

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: לי לא מסתבר כלל שנהגו כך בבית מרן הגר"ח ובנו, ואכן ביררת אצל נכדי הגרי"ד שליט"א, ומעולם לא נהגו להדליק כי אם זכרים. ובענין זה אזכיר עוד שמועה פורחת באוויר בענין נר חנוכה במוצאי שבת, שכביכול אמר הגרי"ד שאין שום זמן הדלקה במוצאי שבת, שמעתי בשם מו"ר הגר"א הלוי שליט"א שמעולם לא קיבל שמועה כזו ואדרבה שמעתי שהגרי"ד הקדים מנורה להבדלה כפסק השו"ע (סימן תרפ"ב) אבל בנו הגרי"ד שינה מנהגו והדליק לאחר הבדלה ע"פ דברי הראב"ד שהובא בט"ז שם שאין שום עסק קודם הבדלה.

כשרות שמן של נס לדיני התורה

בענין הנדון אם שמן נס יש לו דין שמן זית (גליון מקץ), אולי נוגע לענין זה הא דאיתא בסנהדרין (נט, ב) אין דבר טמא יורד מן השמים ע"ש. וע"ע מנחות (סט, ב) בעי ר' זירא חטיין שירדו בעבים מהו וכו', ועיין תוס' שם דפירש דהיינו ע"י נס. ושמעתי ממו"ר הגר"א גורביץ (בעמ"ס אור אברהם וראש ישיבת נר משה) להביא ראיה בענין זה מדברי הרד"ק מלכים ב' (ד, ז), שכתב ששמן הבא מן הנס פטור ממעשרות. ואמר בשם אביו הגר"מ גורביץ לעורר על זה מהא דאיתא בהוריות (יא, ב) "אמר לו רבי יהודה וכי נס אחד נעשה בשמן וכו'". הרי מבואר דלענין שמן המשחה מהני שמן נס, אע"ג דגם בשמן המשחה צריך שמן זית. ואמר הגר"א גורביץ שיש לחלק בין תרומות ומעשרות ובין שמן זית, ודוקא בתרומות ומעשרות יש פטור בבא מן הנס כיון דלא הוי גידולי קרקע, אבל לגבי דיני 'שמן זית', כיון שנתרבה משמן הבא מן הזית יש לו שם 'שמן זית' וכשר לשמן המשחה ולהדלקת המנורה. וש"ר שבספרו אור אברהם (מגילת בני חשמונאי עמוד מז) האריך יותר בענין זה ע"ש.

בברכה, *אב אטלא*

המנהגים נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן ע"פ לוח ההלכות והמנהגים (ליטא), נוהג בחכמה (בית מדרש גבוה), ימינו קדם (אויברלנד)

ל-6 ינואר. כבר הבאנו שהרבה קהילות בישראל אין נוהגים מנהג ניטל. **דברים הרעים שאידעו בירח טבת:** (א) ה' טבת הוא צום החמישי לפי רבי עקיבא, שביום זה נתבשרו הגולה על חורבן הבית [והובא בסליחות ל" טבת]. (ב) ח' טבת תרגמו התורה ללשון יונית ובא חושך לעולם. (ג) ט' טבת מתו עזרא [וגם נחמיה] וארעו עוד צרות. ראה סיפור יב"ץ הריגת ק"ק גראנדה עם רבי יהוסף הנגיד, ובהגהות ברוך טעם כתב שבו ביום מת שמעון שהיה צדיק. **הערות המערכת:** י"א שהכוונה לשמעון כיפא, ובשו"ת דברי יציב (ח"מ סימן פא) כתב שהכוונה לשמעון הפריץ/בר גיורא, ראש הבריונים בזמן החורבן שבכלל הרוגי לוד. וכל ימים אלו הם תעניות צדיקים (שו"ע סימן תפ"ג).

קידוש לבנה: ברוב מקומות [בפרט בימי החורף] מקדשים הלבנה במוצ"ש אע"פ שלא עברו עדיין ז' שלמים. והמתנינים עד ז' שלמים עכ"פ יזהרו שלא לקדש הלבנה בליל תענית, לפי שצריך לקדש בזמן של שמחה (רמ"א סימן תכו).
ל יום של טל מוטר: ל-5 ינואר ואילך, מי שמסופק אם אמר טל ומטר בברכת השנים אינו חוזר, מאחר שכבר הוחזק כן ל' יום.
תקופת טבת: בשנה זו חלה התקופה ביום שני בשעה 10:30 בבוקר [ואם מנכים ז' שעות לארה"ב הרי זה לפנות בוקר בשעה 3:30]. יש נוהגים 'מנהג ניטל' בליל בין יום 6 ינואר ל-7 ינואר מתמת התקופה. [תכן שזה מענין הצרה של ט' טבת שהיתה נגד התקופה]. ויש נוהגים בשנה זו שהתקופה מוקדמת, לנהוג ניטל בליל בין יום 5 ינואר

ב-ג' טבת: מי שיש לו יארצייט בו' או בז' או בח' דחנוכה, לא יחשב התאריך לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש, שהרי לפעמים ר"ח טבת יום א' ולפעמים שני ימים (ביאור הלכה סימן תרפ"ד).
ערב שבת - מוצאי חנוכה: שורפים הפתילות והשמנים הנותרים (שו"ע סימן תרע"ז סעיף ד). ביום אחר חנוכה מותר להספיד ולהתענות [תענית חלום או יארצייט].
פרשת ויגש: בהרבה חומשים נדפס 'רביעי' אצל 'ותחי רוח יעקב אביהם', וחמישי בסוף הפרשה 'ואלה שמות'. בחומשים החדשים נדפס 'רביעי' אצל 'ואתה צִיְתָה' וחמישי 'ותחי רוח יעקב', ואין מפסיקין ב'ואלה שמות'.

בפרשת דרכים (דרך האתרים דרושים א-ב) חוקר אם האבות יצאו מכלל בני נח לגמרי ע"י שמלו וקיימו כל המצוות, או רק לחומרא נהגו כישראל, ולא להקל. במאמר הקודם הבאנו עשרה נפק"מ מחקירה זו ומקומות שונים בחומש. במאמר שלפנינו נבא לדון בגוף החקירה של הפרשת דרכים, ונציע ראיות לכאן ולכאן ומה שנראה ביישוב הדברים.

ראיות שהאבות נראה להביא ח' ראיות שהאבות יצאו מכלל בני נח [ראיות א'-ה' וראיה יצאו מכלל בני נח ז' מבוארות מתוך דברי הפרשת דרכים]:

א [קנין חזקה שעשה אברהם בארץ ישראל. מבואר בגמרא (בבא בתרא ק, א) שאברהם קנה את ארץ ישראל בקנין חזקה ע"י הליכה שנאמר (בראשית יג, יז) "קום התהלך בארץ וגו'". ומכאן מוכח שאברהם לא היה בן נח, שהרי בן נח אינו קונה בחזקה כמ"ש ברמב"ם (מכירה א, יז; זכיה ומתנה א, יד).

ב [הכלל של 'אין מזל לישראל' נאמר באברהם. בגמרא (שבת קנו, א) איתא, "מניין שאין מזל לישראל, שנאמר (בראשית טו, ה) ויוצא אותו החוצה, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא וכו' נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן, אמר ליה צא מאיצטגנינות שלך שאין מזל לישראל". הרי להדיא דאברהם נחשב ישראל.

ג [שמירת שבת של האבות. איתא במדרש (בראשית רבה עט, ו) שאברהם שמר את השבת [וכן מוכח ממה שאמר (יומא כח, ב) שאברהם קיים עירוב תבשילין], וכן איתא במדרש (שם צב, ד) על יוסף הצדיק ששמר את השבת. וקשה, הא קיי"ל (סנהדרין נח, ב) נכרי ששבת חייב מיתה. אלא מכאן מוכח שהאבות יצאו מכלל בני נח.

ד [הגדרת עשיו כ'ישראל מומר'. **איתא בגמרא (קידושין יח, א), "ר"ח בר אבין אמר רבי יוחנן עכו"ם יורש את אביו דבר תורה, דכתיב (דברים ב, ה) כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר. [ופרכין על זה] ודלמא ישראל מומר שאני וכו'". הרי שעשיו לא היה בן נח. [ראיה זו הוזכרה ברמב"ן (ויקרא כד, י).]**

ה [מה שהרג משה את המצרי משום שהיכה את 'ישראל'. **איתא בגמרא (סנהדרין נח, ב), "גוי שהיכה את ישראל חייב מיתה, שנאמר (שמות ב, יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי". הרי שהיהודים במצרים היו להם דין ישראל.**

ו [ישראל נפקי בכלל 'בני נח' לענין נדרים משום דאיכא אברהם. **בנדרים (לא, א) תנו, "קונם שאיני נהנה לבני נח, מותר בישראל ואסור בעכו"ם", ובגמרא, "וישראל מי נפקי מכלל בני נח? [ופרכין] כיון דאיכא אברהם - בחלקו של הקב"ה, רש"י] איתקרו על שמה". הרי להדיא שבני ישראל נפקי מכלל בני נח משעה שאברהם הוקדש בחלקו של הקב"ה.**

ז [שיטת הרמב"ן שהמגדף התייחס אחר אמו. **הרמב"ן (ויקרא כד, י) הביא שיטת הצרפתים שהמגדף [שנולד ממצרי שבא על בת ישראל] היה נכרי והוצרך להתגייר, משום דקיי"ל (יבמות עח, ב) באומות הלך אחר הזכר. אבל הרמב"ן חולק עליהם וכותב, "כי מעת שבא אברהם בברית היו ישראל ובגוים לא יתחשבו", ולכן הולכים אחר האם.**

ח [דברי בעלי התוס' שישמעאל קטן שנולד, ושאברהם הותר במצריה. **הקשה הדעת זקנים (בראשית כג, א) על מה שנאמר בישמעאל (שם כה, יז) "ואלה שני חיי ישמעאל", דמשמע ש"כולן שוין לטובה" כדרשינן על שרה (שם כג, א) ברש"י. ותירץ שישמעאל עשה תשובה "וגר שנתגייר קטן שנולד דמי". הרי שע"י תשובה נעשה גר. עוד כתב הדעת זקנים (שם כה, א) שיש להקשות איך נשא אברהם את בת פרעה שהיתה מצרית, ותירץ שאברהם היה גר, וגר מותר במצריה.**

ראיות שהאבות לא מאידך גיסא נראה להביא ד' ראיות שהאבות לא יצאו מכלל בני יצאו מכלל בני נח נח:

א [בני ישראל במצרים לא יכלו להקריב שלמים. **בגמרא (זבחים קטז, א) איתא דלמ"ד בני נח לא מקריבים שלמים צ"ל דהא דאמר משה לפרעה "גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות", על כרחן "זבחים" לאו היינו שלמים, דהא בני נח לא מקריבים שלמים, ופירש"י שם "וקודם מתן תורה כולו בני נח". ומוכח מזה שלא יצאו מכלל בני נח.**

ב [גיד הנשה נאסר על 'בני נח'. **במשנה (חולין ק, ב) הובאה שיטת רבי יהודה שיש איסור גיד הנשה בבהמה טמאה, ולא אמרינן אין איסור גיד חל על איסור טומאה, כיון דאיסור גיד חמור "שכן איסורו נוהג בבני נח". והנה רק בני יעקב נאסרו בגיד ולא שאר בני נח, ואפילו הכי נקראו בני נח קודם מתן תורה וכמפורש ברש"י שם.**

ג [גירות של מתן תורה. **בגמרא (כריתות ט, א; יבמות מו, א) למדו דיני גירות ממה שבני ישראל נתגיירו בשעת מתן תורה, ומבואר ברש"י (שם ד"ה מלו) שענין הגירות**

של מתן תורה הוא שיצאו מכלל בני נח. וכן מצינו ברש"י בסנהדרין (פב, א ד"ה בת) שכתב הטעם שצפורה לא היתה אסורה למשה רבינו משום כותית, כי "משה קודם מתן תורה נשא, וכשניתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות והיא עמהם, וגרים רבים של ערב רב". ובאמת גם לולא דברי רש"י יש להקשות על האומרים שהאבות יצאו מכלל בני נח, מה טיבה של גירות זו של מתן תורה.

ד [שיטת הראשונים שהמגדף התייחס אחר אביו. **הבאנו למעלה שיטת חכמי צרפת המובאת ברמב"ן (ויקרא כד, י) שהמגדף היה נכרי משום דקיי"ל (יבמות עח, ב) באומות הלך אחר הזכר, ומוכח דס"ל שבני ישראל במצרים לא נדונו כישראל.**

ונראה ליישב כל הראיות על פי ב' חידושים:

חידוש א' - בני ישראל החתם סופר (שו"ת חלק ז סימן מב; דרשות חלק ב עמוד **במצרים היו בגדר בני נח** (רטו) כתב שאפילו לפי האומרים שהאבות יצאו מכלל בני נח, זהו רק כל זמן ששמרו את התורה, אבל כשהיו ישראל משועבדים במצרים ומשוקעים במ"ט שערי טומאה, היו בגדר בני נח. ונראה להוסיף שאפילו לאחר שיצאו ממצרים, כל עוד שלא קבלו את התורה נשארו בגדר בני נח, ומשום כך הוצרכו ל'גירות' של מתן תורה. [ואמנם החת"ס עצמו כתב שמיד בצאתם ממצרים יצאו מכלל בני נח, אבל כדי ליישב הסתירות נראה להציע שאפילו לאחר שיצאו הוצרכו לעלות במדרגה עד שזכו להתגייר במעמד הר סיני.]

ובזה יש לדחות כל ד' ראיות הנ"ל שהאבות היו בכלל בני נח, כי כולן מיידי באותה תקופה של שעבוד מצרים עד מתן תורה שהיו באמת בני נח כיון שהושקעו במ"ט שערי טומאה. [וא"ת לפי דברינו למה הוצרכו שבת לוי להתגייר במתן תורה, הרי לכאורה לא הושקעו בטומאה כדמשמע ברמב"ם (עבודה זרה א, ג). י"ל שהוצרכו גירות לקבוע את דין ישראל בנפשם, שהרי גדר ישראל לפני מתן תורה מיתלי תלי ברצון האדם ומדרגתו כמבואר מדברי החת"ס.]

אך עדיין לא מתורץ הכל, כי לפי היסוד הנ"ל יתעוררו קושיות על ג' מן הראיות שהבאנו שבני ישראל יצאו מכלל בני נח, ואלו הן (לפי מספרן הנ"ל): **ד [הגדרת עשיו כ'ישראל מומר' - צ"ע לפי החת"ס, דמאי שנא מבנ"י כשהיו במצרים שלא נקראו 'ישראלים מומרים'. [ה מה שהרג משה את המצרי משום שהיכה את 'ישראל' - צ"ע הרי בעודם במצרים היו בני נח. [ז שיטת הרמב"ן שהמגדף התייחס אחר אמו - צ"ע כנ"ל הרי בעודם במצרים היו בני נח.**

חידוש ב' - בני מצרים לכן נראה להוסיף עוד חידוש, והוא על פי מש"כ בחידושי **היה להם שם ישראל'** הגרנ"ט (כתובות סימן כח) שיש מושג של 'שם ישראל' בלא **בלא 'קדושת ישראל'** קדושת ישראל. הגרנ"ט כתב חידוש זה לגבי בן הנולד מעכו"ם הבא על בת ישראל, אשר לשיטת התוס' (יבמות טז, ב) הרי זה גוי, וכתב הגרנ"ט דאין כוונת התוס' דהוי גוי גמור, דהא חזינן בגמרא (שם צז, ב) דאסור בקרובי אמו. אלא כוונת התוס' שאינו בכלל 'קדושת ישראל'. דיחוס הקדושה תלוי באבות, דכתיב "למשפחותם לבית אבותם", וכמו שקדושת כהונה תלויה באבות כמו כן קדושת ישראל תלויה באבות. ולזה צריך גירות.

ולפי דברי הגרנ"ט י"ל, שאע"פ שבני ישראל במצרים היו בגדר בני נח, ומשום כך הוצרכו לגירות של מתן תורה, כל זה הוא רק לגבי המדרגה של קדושת ישראל. אבל 'שם ישראל' כבר היה להם. ביאור הדברים, כי אברהם הובדל האומות והוקבע זרעו להיות העם הנבחר, וענין זה הוא מציאות טבעית בתולדותיו, שהם נמצאים במדרגה אחרת כמבואר באריכות בדרך השם (חלק ב פרק ד). וזהו שם ישראל. אמנם 'קדושת ישראל' היינו מדרגת ישראל בקיום תפקידם, שמקיימים התורה והמצוות. ומדרגה זו התקיימה קודם מתן תורה רק בהיותם מקיימים את התורה והמצוות.

ונראה מקור נאמן ליסוד זה מדברי הריטב"א (כתובות יא, א), שכתב שהגירות של מתן תורה הועילה אפילו לקטנים שעמדו על הר סיני, אע"פ שאין זכין לקטן מן התורה, משום "דאילו זרע אברהם כבר נצטוו על המילה ולהכניסם מקטנותם בברית, ואין זה אלא גמר גירות". הרי שהגירות של מתן תורה היתה רק "גמר גירות", והיינו כנ"ל שכבר היה להם שם ישראל. [ועי' בחי' הגרנ"ט דמשמע שהבין דברי הריטב"א על דרך זה.]

ומעתה מיושבות כל ג' הקושיות הנ"ל [ונפרש אותן לפי מספרן הנ"ל]: **ד [הגדרת עשיו כ'ישראל מומר' - היינו משום שהיה לו שם ישראל מחמת אברהם אבינו, וזה מספיק לענין ירושה [שזהו המדובר בגמרא שם]. [ה מה שהרג משה את המצרי משום שהיכה את 'ישראל' - גם לענין זה די בשם ישראל כדי לחייב את המצרי. [ז שיטת הרמב"ן שהמגדף התייחס אחר אמו - היינו כמו שכתב הגרנ"ט דלגבי שם ישראל סגי ביחוסה של האם, ורק קדושת ישראל היא שתלויה באב. אמנם בשיטת חכמי צרפת שהמגדף התייחס אחר אביו כדון עכו"ם, צ"ל דס"ל דגם דין היחוס דאם תלוי בקדושה.**

A Timely Discussion

Rav Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

Rav Shlomo Kluger (HaElef Lecha Shlomo #300) once commented that changes and innovations always present a challenge to the Jews, as people find it difficult to adjust to the new situation and still keep up their old habits. Quoting Rav Kluger, Rav Chanoch Henoch Paks Hy”d of Kashau (a talmid of Rav Shmuel Engel, zt”l, in his sefer *Kaneh v’Kinamon*, p. 24) adds an example of this problem: The time-zones instituted in 1884 were a major challenge to those in the eastern parts of each time zone, as instead of *sof zman tefillah* being approximately 10 a.m. local time, it would now be 9:30. See also *Minchas Elazar* (Vol. 1 #69) that certain areas needed to advance *sof zman* by 40 minutes because of the new time-zone system.

When DST went into effect in the winter of 1974, Rav Avigdor Miller wrote to his talmid Rav Yisrael Tanchum Dardak (Yagel Yaakov, p. 197) that Hashem makes a *gezeirah* when a certain *inyan* needs *chizuk*; that perhaps the message here was that *tefillah b’tzibbur* was weak, and therefore Hashem was taking away the opportunity to fulfill it. *Klal Yisrael* took the message to heart, and the next year DST reverted to the summer months only.

A few weeks ago, a plan was announced by the incoming administration to permanently end summer Daylight Saving Time, a fixture in the U.S. since 1918. Contrary to what many people think, this is a new plan, since past proposals (up to two years ago) were exactly the opposite: to keep DST all year round.

Daylight Saving Time Year-round? Although to the average American any clock change, is simply a matter of convenience, to frum people who live by the clock, these changes are significant.

With DST in the winter months, sunrise in NYC would take place on or after 8:15 a.m. for most of December and January, making it impossible to daven (even *bidieved*) before 7:00 a.m. (and *l’chatchilah* before 7:50 a.m.). Cities further west in the time zone (e.g. Detroit) would be impacted even more, with a close-to-9:00 a.m. sunrise.

Although there would be benefits to eliminating “short” days (the earliest Shabbos would start at 5:10 instead of 4:10, and there would be an extra hour in the winter to daven *Minchah*, etc.), the *Shacharis* problem was and is still considered the most serious issue.

In Nisan of 1971, Rav Moshe Feinstein wrote to R’ Moshe Sherer to use his influence to stop the proposal of DST in the winter. He said that *Shacharis b’tzibbur* daily before work is the foundation of *Yiddishkeit* for a frum Yid, and must remain possible at any cost. Although perhaps today, when working hours are more flexible, the impact would not be quite as severe, the issue is still relevant.

When DST was tried in the winter of 1974, *teshuvos* were

written regarding *zman alos* and *misheyakir* for tallis and tefillin. (See for example, *Igros Moshe O.C.*, Vol. 4 #6, #7; *Vayaan Yosef*, Pupa Rov, Vol. 1 #48; and *Pri Yeshurun*, Rav Gedalya Felder, p. 490.) But since the change to year-round DST caused major problems in the general population as well, it was discontinued. The idea was actually revived three years ago and supported by the majority of Senators, but *hashgachah pratis* had it put on hold.

Or Standard Time All Year? Turning to the current proposal, keeping standard time all year can provide many benefits. Issues associated with the early Shabbos (*plag*, etc.) would no longer be relevant, as the latest *hadlakas neiros* in June would be at 7:12 instead of 8:12. *Shekiah* would be no later than 7:30, instead of 8:30. The concept of “making early Shabbos” would disappear. Earliest *Maariv* (evening *Shema*) and *sefiras ha’Omer* times would be no later than 8:20 p.m. instead of after 9:00 p.m. Shabbos (the 72-minute *zman*) would end no later than 8:45 p.m. instead of 9:45 p.m. The *Pesach seder* and *tikkun leil Shavuos* would start (and end) an hour earlier than at present. Midnight *selichos* would be at 12 a.m. instead of at 1 a.m.

Another major benefit: Most *taaneisim* (fast days) occur during DST. Without it, they would now end an hour earlier – *Shivah Asar b’Tammuz* and *Tishah B’Av* shortly after 8:00 p.m. instead of after 9:00 p.m., *Yom Kippur* and *Tzom Gedaliah* about 7:00 p.m. instead of 8:00 p.m. Obviously the fast days would start an hour earlier as well, but the end-times affect people more.

Not So Simple Yet even with all these benefits, there are downsides. Morning for later risers would be a problem: *sof zman Krias Shema* of the *Gra* would be 8:15 instead of 9:15 in the summer months, the *Magen Avrohom Krias Shema* at 7:30 instead of 8:30, and *sof zman Tefillah* (*Gra*) as early as 9:25 instead of 10:25. *Vasikin* davening in the summer would start at 4 a.m. instead of 5 a.m. On Shabbos morning the impact would be even greater; it would become

difficult to start davening later than 8:30 a.m. to make *zman Tefillah*, and to make *zman Krias Shema* we would have to schedule davening as early as 7:30. We can now appreciate the efforts of some earlier *Poskim* to provide *limud zechus* for people who had trouble saying *Krias Shema b’zman* in the summer (see *Teshuvos Mishkenos Yaakov O.C.* #79).

The Impact of an Hour Although the “natural order” is Standard Time, by now we have adjusted our mental clocks to summer *zemanim*, and abandoning DST will cause some discomfort until we get used to it. But by getting up earlier for *Krias Shema* and *Shacharis* we will proclaim that we serve Hashem no matter what time the clock may be showing.

Rav Gedalya Felder zt”l

ישיבת דרך איתן

הרב דוד יהודה גרונוער

כולל זכרון יעקב יצחק

הג”ר ברוך בער לייבאוויץ זצ”ל / הרב ברוך בער גראזאווסקי

הרב שלום צבי גרינפעלד

רב יוסף חיים טיסער

הרב יהודה גוימאן

מצאתי חובה להעיר על מה שהדפסתם בגליון י"ב מספר נר מאיר שהביא בתוך ספרו מדברי הרמב"ם שכתב על אריסטו "שבחכמתו השיג עד כמעט מעלת נבואה". והנה הס מלהזכיר דברים כאלו על האיש הזה שהיה רחוק בתכלית הריחוק ממעלת הנביאים, ולא כתב אדוננו הרמב"ם דברים הזרים ומוזרים האלו מעולם. וז"ל קדשו של הרמב"ם (אגרות הרמב"ם דף כח): ודעתו, רצוני לומר דעת אריסטו, היא תכלית דעת האדם, מלבד מי שנספפע עליהם השפע האלקי עד ששיגו אל מעלת הנבואה אשר אין מעלה למעלה ממנו עכ"ל.

אריסטו י. ראש

הלשון שהבאנו מספר נר מאיר הוא שאריסטו בחכמתו השיג עד כמעט מעלת נבואה. וכנראה שהפריע להרב ראנד המשמעות כאילו כוונת המחבר הרה"ג ר' אהרן הלוי וויינטרויב שליט"א הוא שאריסטו התקרב למעלת הנבואה. אבל פשוט שדברי המחבר נר מאיר הוא רק פרפרזה, אולי לא מדויק, של לשון הרמב"ם שהביא הכותב הנ"ל שאריסטו השיג כל החכמה מלבד חכמת הנבואה. ונציין שכעין לשונו של הרב המחבר הנ"ל, הובא בכמה ספרים חשובים בני זמנינו, לדוגמא, ראה שיחות רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל לחנוכה (עמ' קכ) שהרמב"ם מתאר אריסטו "כמי שהגיע קרוב למעלת הנבואה". ופשוט שכולם מתפרשים ע"ד הנ"ל.

והא לך לשון הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל (קובץ מאמרים סימן א) וז"ל, הרמב"ם העיד עליו [-על אריסטו] ששכלו הוא למטה מנבואה, ורצה לומר שלבד הנבואה ורוח הקודש לא היה חכם גדול כמותו בעולם, עכ"ל. והיטב הגדיר הגר"מ מאזוז שליט"א שאין כאן שום השוואה ח"ו בין שכל אנושי לנבואה, והוא כאלו נאמר "שפלונני הוא בעל IQ הכי גדולה בעולם, אבל הנביא מקבל שפע מלמעלה ברוח"ק, ומה לתבן את הבר. וערך שכל אנוש לערך נבואת הנביא כיחס שבין הנברא לבורא". ונציין שיש תרגומים לאגרת הרמב"ם הנ"ל שמתרגמים מהערבי המקורי שהשיג (כת"א אדלר) "תכלית שכל כל בשר" או (כת"ב פרמא) "בתכלית מה שיכול בשר ודם להשיג".

ובעיקר מעלת אריסטו מעניין שהגה"צ רבי שמשון זצ"ל (שם) הוסיף "לעומת זאת, הגר"א זצ"ל לא התפעל ממנו, והסבא מקלם כתב "אני יותר חכם ממנו".

והנה מה שכתב הגה"צ רבי שמשון זצ"ל שהגר"א לא התפעל ממנו, כפי הנראה כוונתו לדברי רבי מנחם מנדל משקלאוו שכתב בהקדמתו לפירוש הגר"א לאבות, וז"ל, אספרה אל חוק דבר אחד אשר שמעתי מפיו הקדוש כאשר ישבתי לפניו ונתגלגל

לפניו הענין של החכם אריסטו. ואמר רבינו הגאון שודאי הוא שהיה אריסטו כופר מתחלה ועד סוף, שאילו בא לפני הייתי מראה לו סיבוב החמה והלבנה עם כוכביהם מאירים על השולחן הזה כאשר יאירו ברקיע השמים, ואיך היה מכחיש בדעתו לומר שהעולם מתנהג ע"פ הטבע, וכי היה מהנמנע לשמעון הצדיק שהיה בדורו להראות לו נפלאות רבות מגבורות השי"י, אלא שהיה אריסטו יודע רבונו ומכוין כו'. ובאמת נרתעת' לאחורי בשמעי הדברים האלו יצאו מפורשים מפיו הקדוש והטהור, אף הוא השיב אמרו לי, מה התמהון הזה, ע"י שם אחד הייתי עושה כל זה, והגאונים שאחר זמן הגמרא ידעוהו ג"כ, עכ"ל הגר"מ משקלאוו זצ"ל. [ועוד בענין היחס של הגר"א לעומת הרמב"ם לפיליזופים, ראה ביאור הגר"א ליוורה דעה (סימן קעט ס"ק יג) ובעלים פרשיות בשלח-יתרו תשפ"ב.]

אולם מה שהביא בשם הסבא מקלם, הנה חיפשונו בכל ספרי רש"י מקלם זצ"ל ועדיין לא נמצא לשון כזה, אבל כעין זה הובא בספר תנועת המוסר (ח"ב ערך ר' שמחה זיסל פרק ג) אודות חכמת העכו"ם אבל לא אודות אריסטו במיוחד. שלאחר שהביא בעל תנועת המוסר שרש"י "למד מדע הנפש גם תוך ספרי חכמת העולם, אבל בעיקר שאב את ידיעותיו מהתורה, הנביאים ודברי חז"ל", ציטט מכתב יד רש"י "שנתברר לו שכל חכמת הנפש שבספרי הפילוסופים היא כאין וכאפס לעומת נבכי אותה החכמה הגנוזים בספרות חז"ל". ובאותה ההזדמנות הוא גם כותב על עצמו: "ולא עוד אלא שאני הדיוט יודע יותר בזה מהם, לא מחכמתי הדלה, אבל מהבטתי בתורתנו הקדושה אני יודע יותר מהם", ע"כ העתקה מספר תנועת המוסר מהדורת תש"ו.

הגר"מ מאיר מאזוז שליט"א עם מורנו הגר"מ קוטלר שליט"א

מאידך גיסא הסבא רש"י מרבה לצטט בכל ספריו מדברי אריסטו. ובמהדורה תנינא לספר תנועת המוסר (שם) אשר בו "באים קצת תוספות ותיקונים וכו' כמה עובדות בהערכותיהם של רבי שמחה זיסל וכו'" (לשון הקדמה לדרך שני של מהדורה החדשה) הובא בשם רבי אליהו לאפיאן זצ"ל שרש"י פעם התבטא שאם לא היה נמצא אצלו ספר המדות לאריסטוטלוס, היה מוכן לשלם במחירו מאה רובל", אך רש"י הוסיף ש"מה שיש בו [אצל אריסטו] בשנים שלושה פרקים, תמצא בשורה אחת בספרי רבינו יונה". ולא ברור שם אם הכל נמסר בשם רבי אליהו לאפיאן זצ"ל או רק סוף הדברים.

ובעיקר מה שהפליג הרמב"ם בשבח ידיעות הטבע של אריסטו, באמת כבר כתב אחד ממפרשי המורה מתקופת הראשונים (רבי משה נרבוני) על מה שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פכ"ב) "שכל מה שאמר אריסטו בכל הנמצא אשר מתחת לגלגל הירח עד מרכז הארץ הוא האמת בלא ספק ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבינהו וכו'", ע"ז העיר ש"לפי החכמה הנודעת בין חכמי זמנינו [כלומר, המאה הארבע-עשר למספרם], רובי חכמת הטבע שכתב אריסטו הם שקר".

קול עלה

מסירות נפש על פרטי עבודת ה'

בגליון וישב הובא דברי מו"ז הגאון רבי לוי קרופני זצ"ל בשם המשגיח רבי ירוחם הלוי זצ"ל שיש חובת מסירות נפש על כל פרטי עבודת ה', והגרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל נחלק בזה. וציין הרב משה אונגר שליט"א (גליון מקץ) שהמשגיח הוכיח כן מגמ' בברכות (כ, א) למה דורות ראשונים זכו לנסים משום שמשרו נפשיהו אקדושת שמו, וכעובדא דר' אדא בר אבהו שמחה באישה לא צנועה וקרע בגדיה ברבים. ומוכח שיש ענין מסירות נפש אע"פ שאינו ג' עברות חמורות, עכ"ד. הנה ודאי דלא אשתמיט גמרא זו מעיניו הבדולחים של הגרי"ז, וכפי הנראה ע"ז גופא היה הנידון, שהרב מבריסק התווכח עם דברי המשגיח דמיר, ונקט שאין משם ראייה שיש חיוב למסור נפש על כל מצוה ומצוה, רק שיש מעלה במסירות נפש.

אירא אירא קרופני

על דבר השגת מרן הגרי"ז ז"ל על דברי המשגיח ר'

דרק מותר 'לעבור' על מצוה משום פיקוח נפש, אבל לא 'לבטל' שום דין מהתורה, ובזה יש חיוב מסירות נפש על כל מצוה, והורה כן למעשה לענין יציאה למלחמה בשבת ע"ש. ועל דרך זה כתב הגרי"ד טורצין שליט"א בהסכמתו לספר 'בעקבי הגלות' (מהרב יעקב ביער שליט"א, מהדורת עלה זית) בשם הגרי"י אברמסקי ז"ל, ותמן יסודותיו ע"ד הש"ס (גיטין נו, א) ע"ש.

ברכה, אירא אירא ווינץ

כל פניות יהיו לימין

יישר כח על הגליון הנכתב בטוב טעם ודעת. בפרשת מקץ (עלה ימין) כתבתם בענין כל פניות שאתה פונה וכו', והובאו דברי הרמ"א בזה. יש לציין שמקור הרמ"א הוא מתרומת הדשן (סימן קו) שדן בזה באריכות, שכתב שהוא מחלוקת בני ריינוס ובני אוסטרייך, ע"ש מש"כ בטעם שתי השיטות. עוד יש לציין לדברי החתם סופר הידועים (אור"ח תשובה קפז) שהאריך בנידון זה.

ידידכם המוקירכם, נתן פילאקוביץ

ירוחם ז"ל בענין מסירות נפש בשאר מצות וחיובים, ראוי לציין מ"ש בדעת תורה (בראשית עמ' צג) וז"ל, "אומרים בשם הגאון ז"ל כי בכל מקום שנמצא 'חייב אדם' הנה זה עד מסירות נפש". ומקורו ממ"ש בהקדמת ביאור הגר"א לשו"ע "ובכל מקום שנאמר עשה אפילו בדברי סופרים שיעורו לקיים עד שתצא נפשו", ובתשובת יד אליהו (סי' כה) כתב על הגר"א "שמסר נפשו ממש על קלה שבקלות ממה שמבואר בתלמוד, אף ממילי דרך ארץ". הרי להדיא דבכל מצוה יש חיוב עד מסירת נפש, וכמ"ש המשגיח שם.

ואולי עיקר טענת הגרי"ז היתה על מה שכתב (שם בתו"ד) שחייב גם לסכן עצמו, כמו לענין אברהם אבינו, וזה אינו נוהג כי אם בג' עבירות חמורות. ובאמת כבר עמד ע"ז המשגיח בתוך דבריו, וז"ל, "ואמנם צ"ע איך זה מתאים עם הדין של מסירות נפש, שהרי אין זה מאותו ג' עבירות שיהרג ואל יעבר עליהן". ומשמע מהמשך דבריו שאין זה אותה דרגא כמו הג' חמורות, וצריך ביאור והגדרה.

עוד יוציין מ"ש בס' פאר הדור (ח"ב עמ' צג) מהחזו"א,